

כיוצא בה, כאשר פקחת המתגרשת שלא מדעתה —

שמע מינה — אשה חרשת קמוביעיא ליה מפני מה יוצאה!

אלא, מבארת הגמרא, ביאור אחר:

רבי יוחנן בן נורי — לדבריהם של חכמים קאמר להו:

לדידי, כי היכי דאיש לא מצי מגרש — אשה נמי לא מיגרשא.

אלא לדידכו, מאי שנא אשה, ומאי שנא איש?

ועל כך ענו לו שיש לחלק בין אשה לאיש, ואמרו ליה: **אינו דומה האיש המגרש לאשה המתגרשת**, והביאו ראיה לכך מאשה פקחת היוצאת שלא לדעתה.

שנינו במשנה: **העיד רבי יוחנן בן גודגדא על החרשת שהשיאה אביה**, שהיא יוצאת בגט.

אמר רבא: מעדותו של רבי יוחנן בן גודגדא האומר שאפילו במקום קידושין גמורים מן התורה יכול אדם לגרש את אשתו אפילו כשהיא אינה ברת דעת, יש לנו ללמוד, שאם **אמר אדם לעדים: ראו גט זה שאני נותן לאשתי**, ופנה אחר כך לאשה, **ואמר לה: כנסי שטר חוב זה**, ונתן לה את הגט, ואילו היא סברה שזה שטר חוב, ולא ידעה שמתגרשת בו **הרי זו מגורשת**. שהרי לא עדיף מצב כזה מחרשת המתגרשת מבלי להבין מה הם גירושין ומהו הגט, והראיה —

מי, האם לא אמר רבי יוחנן בן גודגדא שלא

בעינן דעתה, בחרשת, **הכא נמי לא בעינן דעתא**.

ומקשה הגמרא: **פשיטא** שכך הוא הדין לפי רבי יוחנן בן גודגדא, שהרי זה הוא יסוד דינו, שאין צורך כלל בדעת האשה לגירושה!

ומתרצת: **מהו דתימא**, שמא תאמר, **מדאמר לה "כנסי שטר חוב זה"** — בטולי בטליה לגירושו, שהתחרט בו.

קא משמע לן שאי איתא דבטליה לגט — הרי לעדים, שאמר להם קודם לכן שהוא עומד לגרשה בגט זה, הוה קאמר להו שחוזר בו.

ומדלא אמר לעדים שהוא חוזר בו — לא בטליה לגירושו, ולא מידי [ולא כלום]. שאין לומר אחרת].

והאי דקאמר לה לאשתו הכי [כנסי שטר חוב] — **מחמת כיסופא** [בושה שמתבייש ממנה על שמגרשה], **הוא דקאמר לה הכי**.

ומעתה עוסקת הגמרא בסוגיית קטן אוכל נבילות, שהתחילה לבארה בעמוד הקודם.

רב יצחק בר ביסנא אירכסו ליה נאבדו לו **מפתחי דבי מדרשא**, **ברשות הרבים** — **כשבתא**.

אתא לקמיה דרבי פדת לשאלו מה לעשות:

אמר ליה: זיל, דבר טלי וטליא, הנהג ברשות קיד-א הרבים ילדים קטנים וילדות קטנות, וליטוילו התם, ואי משכחי להו — מייתי להו. שאם ימצאום שם — יביאום אליך מאליהם.

אלמא, קסבר רבי פדת, שקטן אוכל נבילות

— אין בית דין מצווין להפרישו מאכילתן.⁽¹⁾

לימא מסייע ליה מהא דתניא:

לא יאמר אדם לתינוק בשבת: הבא לי מפתח דרך רשות הרבים, או הבא לי חותם דרך רשות הרבים.

אלא רשאי הוא להיות מניחו לקטן, להיות תולש מעצמו בשבת. או מניחו להיות זורק חפץ מעצמו ברשות הרבים, ואינו חייב למונעו מעשיית מלאכה בשבת, והיינו שאין חייב אדם למונע מקטן לעשות איסור.

אמר אביי: אין מכאן ראייה לדין דאורייתא.

האכלת תינוק חמץ בפסח על ידי נכרי. ובדבר האכלת תינוק בידים ביום הכיפורים, כגון אם המניקה את תינוקה, כתב המנחת חינוך, שההיתר הוא רק משום פיקוח נפש, ואם אין זה בגדר פיקוח נפש של התינוק — אסור להאכילו.

אך הרבה אחרונים הוכיחו שלא נאמר איסור ספייה לקטן בידים אלא רק באיסורים של מאכלות אסורות, ולא כשהדבר הוא היתר, ורק האכילה ביום הכיפורים הוא האיסור.

והמשנה ברורה בסימן תר"מ, פסק שאסור להאכיל את הקטן מחוץ לסוכה בידים, למרות שאין זה איסור מאכלות אסורות, אלא איסור של זמן, שאסור לאכול בו חוץ לסוכה.

ובדבר האכלת קטנים לפני קידוש בשבת, וכן בחילוק שבין אכילת חפצא של איסור לבין זמן שאסור באכילה, עיין במגן אברהם בהרחבה בהלכות קידוש רסט סעיף א, ובמחצית השקל שם.

ועיין בהרחבה באחיעזר חלק ג' סימן פ"א שדן בדברי תרומת הדשן, שיסוד האיסור לספות לקטן מן התורה הוא כדי שלא יתרגל לעשות איסור, ויבוא לעשות כך גם בגדלותו, ובדברי החתם סופר, שדן בשאלה האם מותר לתת חרש ושוטה למקום של נכרים, שיאכילום נבלות וטרפות, כיון שאין הם עתידים להתפקח, ולא יבואו לעשות כן בשעה שיהיו מצווים לעשותם, היות ולעולם לא יבואו לכלל קיום מצוות.

והביא האחיעזר את דעת הגר"ח, שבשבת מצווה אדם על שביתת בנו מן התורה מדין "לא

1. להלכה נפסק בשולחן ערוך [או"ח שמג א], שקטן אוכל נבילות אין מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו ולהפרישו.

ולהאכילו בידים — אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים.

וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד אפילו בדברים שהם משום שבות.

ויש אומרים, שבקטן שהגיע לחינוך צריכים הכל להפרישו, ולא רק אביו.

וזהו היא שיטת התוס' בפרק כל כתבי.

וכתב המשנה ברורה בס"ק ז: עיין בחיי אדם, שלענין איסור דאורייתא יש להחמיר כדעה זו, ולכן, אם נכרי רוצה להאכיל את הקטן שהגיע לחינוך בדבר אכילה שאסור מן התורה, מצווה על כל אדם למונע את הקטן מלאוכלו. אבל דבר שאסור באכילה רק מדרבנן, רק אביו מצווה להפרישו.

אך קטן שלא הגיע לחינוך, אם אינו בר הבנה כלל, אין אביו מצווה למונעו בעל כרחו מלאכול מאכלות אסורות או מלחלל שבת אפילו באיסור תורה, כיון שאינו מבין כלל הענין מה שמונעו ומפרישו, וכן אם הוא כהן, אין צריך להוציאו מבית שהטומאה בתוכו.

אבל להכניסו בבית שטומאה בתוכו, וכן לספות לו בשאר איסורים, אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין [משנה ברורה שם ס"ק ג].

כמו כן, אסור לומר לגוי שיאכיל דבר איסור לתינוק, וכל שכן לומר לתינוק בעצמו שיאכל, ועיין בדברי המשנה ברורה ס"ק ה' בדבר

אמר רבי יוחנן לדחות את הראיה: כאן מדובר בקטן העושה על דעת אביו, שרואה את אביו חפץ בכך שיכבה את האש, והרי זה כאילו הוא מצוהו לעשות זאת.

אבל במקרה של רבי פדת, שהורה להוליך קטנים לשם כדי שיביאו את המפתחות מרשות הרבים, עושים זאת הקטנים על דעת עצמם בלבד. שהרי לא הודיעום שנאבדו המפתחות וכי יש צורך בהבאתם.

ומקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן:

אם נאמר שהחובה למנוע את הקטן מלכבות היא משום שהוא עושה את מעשהו לדעת אביו, הרי דבוותיה, בדומה לזה, מה שהתרונו לכבות גבי עובד כוכבים, צריך להעמיד באותו ענין שהעמדנו בו את מעשה קטן, דעושה זאת על דעת ישראל.

ותיקשי: מי שרי, האם מותר הדבר שיבוא הנכרי את האש ויכבה על דעת ישראל!?

ומשנינן: עובד כוכבים הבא לכבות, לא עושה זאת על דעתו של ישראל, אלא אדעתא דנפשיה עביד. עושה זאת ביזמתו, מרצונו, ועבור עצמו, שיודע הוא שעתיד הישראל לשלם לו שכרו.

תא שמע ראייה נוספת מהא דתניא: קטן שהוא בן "חבר", המקפיד על קיום המצוות בשלמות, שרגיל לילך אצל אביו אמו שהוא עם הארץ, ואינו מקפיד על המצוות כמו חבר, אין חוששין שמא יאכילנו סבו העם הארץ, שאינם מקפידים על המעשרות, דברים שאינם מתוקנים, מבלי שעושרום.

כי אפשר לומר שמותר להניחו תולש בעציין שאינו נקוב, שהיות ואין הדבר הגדל בו יונק מהקרקע, אין במלאכתו איסור תורה משום תולש, אלא רק מדרבנן אסור לתולשו.

וכן מותר להניחו להיות זורק חפץ בכרמלית, שאינה לא רשות היחיד ולא רשות הרבים, שאיסור הטלטול בה הור רק מדרבנן.

תא שמע ממה ששנינו במסכת שבת [קכא א]:

עובד כוכבים שבא לכבות את הדליקה בשבת —

אין אומרים לו: כבה את הדליקה.

ואולם, אין חייבים לומר לו: אל תכבה אותה.

וההיתר לכך שאין צריכים למנוע את הגוי מלעשות פעולה מעצמו בשבת עבור ישראל — מפני שאין שבותתו של הנכרי מצוה עליהם של ישראל.

אבל, קטן ישראל הבא לכבות מעצמו — אומרים לו: אל תכבה!

מפני ששבותתו של קטן ישראל, היא מצווה המוטלת עליהם!?

ומוכח, שמוטלת המצוה על כל אדם למנוע מקטן לאכול נבילות, גם אם אוכל אותן הקטן מעצמו.

תעשה מלאכה אתה, ובנך", כי "בנך" אינו אמור בן גדול, שהרי הוא נכלל ב"לא תעשה מלאכה,

ולכן, קאי הבא, מדחי. קאי הבא, מדחי.

בכל פעם כאשר היו מביאים ראיה לפשוט את ספקו, היה רבי יוחנן דוחה אותן, ואומר שאפשר לומר הפוך.

תא שמע ראיה מברייתא אחרת:

בן חבר כהן שרגיל לילך אצל אבי אמו כהן עם הארץ — אין חוששין שמא יאכילנו סבו תרומה טמאה.

מצא בידו פירות — אין זקוק לו למונעו מאכילתו, על אף שיש לחוש שמא היא תרומה טמאה, שאסור לכהן לאוכלה מן התורה.

ודוחה הגמרא: ברייתא זו מדברת בתרומה דרבנן.

תא שמע ראיה מברייתא נוספת:

יונק תינוק והולך מעובדת כוכבים, ומבהמה טמאה, ואין חוששין לו בכך שהוא עובר על איסור "יונק שקין", על אף שאיסורו הוא מן התורה.

ולא יאכילנו לתינוק בידים נבלות וטרפות, שקצים ורמשים.

ומכולן, מכל אלו שהתרנום להיות יונק מהם, הרי הוא יונק מהם ואפילו בשבת, על אף שמלאכת החליבה בשבת אסורה מן התורה.

ובגדול אסור לינק מבהמה בשבת משום איסור "מפרק", שמפרק את החלב מעטיני

ולכן, אם מצא החבר בידו של בנו פירות שקיבלם מסבו העם הארץ — אין זקוק לו, ליטלו ממנו, כדי למונעו מאכילתם שמא אינם מעושרים.

והרי יש ספק שמא לא עישרם העם הארץ, ובכל זאת אין הוא מצווה למונע מהקטן את אכילתם!

אמר רבי יוחנן: אין זו ראיה לדין קטן אוכל נבילות, כי רוב עמי הארץ מעשרים הם את פירותיהם, ורק מיעוט מהם אינן מעשרים. ומדין תורה היה אפשר לסמוך על הרוב, אלא שהחמירו חכמים ותיקנו את ענין ה"דמאי", שלא יאכלו מפירות עם הארץ לפני שיפרישו מהן מעשר.

ולכן, **בדמאי הקילו** שאין צורך למונע מקטן את אכילתו.

ומקשה הגמרא על דברי רבי יוחנן:

אלא טעמא שהקילו, משום דדמאי הוא.

הא אם היו אלו פירות שהם ודאי טבל — **בעא** צריך אביו לעשורי את הפירות, כדי למונע ממנו לאכול טבל.

ואם כן, תיקשי: **והאמר רבי יוחנן** שאין צריך למונע את הקטן מלכבות את האש בשבת אלא **בעושה** זאת הקטן על דעת אביו, ולא בעושה זאת מעצמו!?

ומסבירה הגמרא את שיטתו של רבי יוחנן, שאין סתירה בהוראותיו.

אלא, רבי יוחנן ספקי מפסקא ליה אם מצווים למונע קטן מלעבור איסור.

אתה". ובהכרח שהוא אמור בבן קטן. ונמצא, שבשבת מצווה האב למונע את בנו מלעשות

הבהמה.

אי דאיכא סכנה — אפילו בשבת נמי היא מותרת.

ואי דליכא סכנה — אפילו ביום טוב נמי אסור! שהרי מלאכת מפרק לא הותרה ביום טוב, שאין היא בכלל מלאכת אוכל נפש שהותרה ביום טוב [שלא הותרה מלאכה אלא מלישה ואילך].

ומשנינן: לא צריכא, היתר היניקה ביום טוב הוא — במקום דאיכא צערא למי שזקוק ליניקה זו אם לא יינק.

וקפבר האי תנא שיניקה בפה ישר מהבהמה — "מפרק" כלאחר יד הוא.

והיינו, ש"פירוק החלב" מעטיני הבהמה, דרכו להעשות על ידי חליבה בידים, ומי שיונק בפיו מן הבהמה, עושה את המלאכה בשינוי [והיינו, כלאחר יד], שאין זו מלאכה מן התורה, ואסורה רק מדרבנן.

וחילקו חכמים, ואמרו:

שבת, דאיסור מלאכה בידים הוא איסור חמור של סקילה — גזרו רבנן שלא לינק בשינוי אפילו במקום צער.

יום טוב, דמלאכה בו רק איסור לאו הוא —

אבא שאול אומר: נדחגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביום טוב.

ומדייקת הגמרא: קתני מיהא, שבתינוק אין חוששין לו ב"יונק שקין", ואין מצווים להפרישו.

ודוחה הגמרא את הראיה: התם, ביניקת תינוק — משום סכנה התירו לו לינק.

ומקשה הגמרא: אי הכי, שמדובר בפיקוח נפש — גדול נמי מותר לו לינק בשבת, ולא רק קטן!?

ומתרצת הגמרא: גדול — בעי אומדנא אם הוא מסוכן בכך שימתין עד מוצאי שבת ויינק בהיתר, וכיון שאין היתרו ברור, לא שנאו התנא בברייתא.

ופרכינן: קטן נמי ליבעי אומדנא אם הוא מסוכן בהמתנתו מליינק!?

אמר רב הונא בריה דרב יהושע: סתם תינוק מסוכן אצל חלב.⁽²⁾

אבא שאול אומר: נדחגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביום טוב.

והוינן בה: היכי דמי, היכן הותרה יניקה זו?

שדברי רש"י, שאם לא יינק התנוק, הוא ימות בצמא, צריכים עיון, שאם מדובר בתינוק צמא הרי כל דבר איסור אחר גם מותר לו לשתות, ואין זה דין מיוחד שסתם תינוק מסוכן אצל חלב, ואילו הברייתא מחלקת בין חלב לשאר איסורים!

וביאר החזון איש שאפשר להעמיד בתינוק שאינו רעב ואינו צמא ויש לו דברים אחרים

מלאכה כמו שהוא מצווה למנוע את עבדו, ויש על המלאכה הזאת את החומרות המיוחדות של מלאכת שבת, ואין זה רק מצוה להפרישו מאיסור, אלא זו היא מצוותו של האב עצמו, מהלכות שבת.

2. סתם תינוק מסוכן אצל חלב. כתב החזון איש [אה"ע קלד לדרך קיד א],

ומוכח שמצווים הגדולים על הקטנים להפרישם מעשיית איסור.

ודוחה הגמרא: **לא** חייבים הגדולים להפרישם, אלא כונת הכתוב היא לומר **דלא ליספו** להו שלא יאכילו הגדולים לקטנים דם, **בידים**.

תא שמע מהלכה נוספת באיסור טומאת כהנים:

כתיב בתחילת פרשת אמור [ויקרא כא]: **“אמור אל הכהנים, ואמרת אליהם”**.

אמור להם עצמם, ואמרת אליהם — **להזהיר גדולים על הקטנים על טומאת מת!**

מאי לאו, דאמר להו, שמצווה למנוע את הכהנים הקטנים, ולומר להם: **לא תיטמו!**

ודוחה הגמרא את הראיה: **לא** צריך למונעם, אלא כונת הכתוב לומר **דלא ליטמא להו** הכהנים הגדולים לכהנים הקטנים, **בידים**.

וצריכי שלשה פסוקים בשלשה ענינים שונים כדי להשמיע את האיסור לספות לקטן איסור בידיים: בדם, בשרצים ובטומאת כהנים.

דאי אשמעינן איסור ספיה בידיים לקטן רק באיסור **שקצים**, הייתי אומר שרק אותם קיד-ב אסור להאכיל לקטנים **משום דאיסורן** חמור ממאכלות אסורות, כמו אכילת דם, שהרי החמירה תורה בשיעור אכילת שרצים אפילו **במשחו**, שאפילו שרץ בגודל עדשה אסור לאכול, כמו שהוא מטמא בשיעור של

לא גזרו ביה רבנן ליינק בשינוי, והתירוהו במקום צער.

תא שמע ראייה מבריייתא נוספת, בענין אכילת שקצים, שנאמר בסוף פרשת שמיני [ויקרא יא]:

“לא תאכלום — כי שקין הם”.

פסוק זה מיותר הוא, כי אזהרות רבות נאמרו בתורה בדבר האיסור לאכול שרצים, ולכן קורא אני כאן **“לא תאכלום”** במקום **“לא תאכלו”**. ובא הכתוב להזהיר הגדולים על הקטנים על אכילת שקצים.

ומדייקת הגמרא: **מאי לאו**, האם אין כונת הכתוב היא, **דאמר להו**, שצריך הגדול לומר לקטנים: **לא תאכלו שקצים!**

ומוכח שקטן אוכל נבילות צריך להפרישו, מן התורה.

ודוחה הגמרא את הראיה: **לא** זו היא כונת הכתוב, אלא לומר **דלא ליספו** ליה שלא יאכילוהו שרצים **בידים**.

תא שמע מהלכה נוספת:

דתניא: **“כל נפש מכם לא תאכל דם”**.

מרבה הכתוב **“כל”** — להזהיר הגדולים על הקטנים, על אכילת דם.

מאי לאו, דאמרי להו הגדולים לקטנים: **לא תאכלו דם**.

להאכילו ולהשקותו, אלא חסרון החלב “סכנה הוא לו שיבוא לידי חולי, וכל חולי — הוא ספק סכנה!”